

Павел Ляхновіч

Пачатак сезона

Мроі і рэаліі

- Тага, гэны сабака якой пароды?

- Паляўнічай.

(з гутаркі)

Паляўнічыя сабакі бываюць розных парод. І з кожнай пародай палююць па-рознаму. Вось ганчакі. Ах, якое гэта задавальненне – паляваць з ганчакамі! Вы яшчэ зацемна выходзіце ў лес ці поле. На шворцы ў вас выжлец і выжлоўка, гэта па-паляўнічаму “смычок”. Напярэшы павадок, душачыся ў ашыйніках, яны валакуць вас па перасечанай мясцовасці аж пакуль вы не стамляецеся супраціўляцца. Вызваліўшыся, яна адразу знікаюць з вачэй. Гэта называецца “палаз”. Заяц, ліса або воўк усю ноч гойсалі па сваіх звярыных справах, а ранкам пайшлі адпачываць, пакінуўшы за сабой ланцужок пахучых слядоў. Гэты пах адшукваюць ганчакі з дапамогай свайго звышчулага носа і сляды прыводзяць іх да лёжкі. Звер падхопліваецца і тут вы чуеце: “Ай-яй-яй-яй-яй-яй!” Паднялі, значыць. Сэрца ваша загрузатала ў тры разы шпарчэй, вам хочацца кінуцца за сабакамі ды гэтак жа загаласіць. Але ўсведамляючы, што для адной пары ног гэта занадта, вы з цяжкасцю стрымліваецеся.

“Вуў-вуў-вуў!... Аяй-аяй-аяй!...” – пагналі. Няма лепшай для ганчатніка музыкі, чым гэта. У ёй і басавітая моц Баха, і палкасць мугама, і азарт “Лявоніхі”.

Тэарэтычна гонны звер павінен зрабіць круг і вярнуцца на месца, дзе яго паднялі. А вы, прыслухоўваючыся да гону, займаеце месца каля лаза – звярынай сцежкі. Звер выскоквае на вас і трапляе ў ваш запlechнік, калі гэта заяц. Калі ж ліса або воўк, то ў запlechнік трапляе футра.

Мабыць, сённяшні звер слабы ў тэорыі. Гон усё аддаляецца, аддаляецца і ўрэшце “сыходзіць са слыху”. Вы выцягваеце з-за спіны піянерскі горн, набыты якраз для такога выпадку і дзмяце ў яго да пасінення вуснаў. Нарэшце, калі ўсялякая надзея знайсці сабак прападае, а сэрца разрывае роспач, яны з’яўляюцца і, перапрашаючы глядзяць вам у вочы. Маўляў, выбачай гаспадар, што звер трапіў нейкі няправільны і папён нацянькі.

Вельмі цікавае паляванне з норнымі. Норным не патрэбны такія тонкі нюх, як ганчакам, ім патрэбны моцныя сківіцы, злосць і смеласць. Норны сабака кідаецца ў нару, у паядынку перамагае там лісу ці барсука, і выцягвае вам проста ў рукі. Застаецца толькі аддзячыць свайму калматаму сябру.

Акрамя таго, норны сабака (вэль-, ягд-, абофокстэр’ер) можа злавіць падраненага зайца, падаць з вады качку, нават затрымаць дзіка. Універсал.

Ваш фокстэр’ер мае такі радавод, што ў душы вы адчуваеце да яго плебейскую рэўнасць. Вы нават пачынаеце роспытны ўласных бабуляў з таемнаю надзеяй знайсці сваяцкія сувязі з Сапегамі, Радзівіламі, Скірмунтамі, у скрайнім выпадку, з Друцка-Любецкімі ці Апінскімі. Вынікі апытання не пакідаюць вам аніякіх шанцаў, прыходзіцца паспалітае паходжанне кампенсаваць гонарам уладальніка “арыстакрата”.

Паляўнічы сабака – гэта вам не пакаёвік. Які ён ні ёсць шляхетны, а павінен перш за ўсё працаваць. Інакш шэлеж яму цана. Дзея гэтага вы прыводзіце свайго ўлюбёнца да нары. Аналізуеце сляды, нюхаеце ля ўваходу і ўпэўніваецца, што ліса там. Сэрца пачынае распіраць сквапнасць, вам вельмі-вельмі хочацца завалодаць лісіным фуграм. Сабачы

арыстакрат у гэты час, задраўшы нагу, распісваецца на хвойцы. Вы спрабуеце зацікавіць фокса нарой, але мімалётна нюхнуўшы ён не выказвае аніякага інтарэсу. Тады вы хапаеце высакароднае цела пад пахі і з шыпеннем “Шукай! Шукай!” цягнеце да ўваходу. Абражаны арыстакрат балюча кусае вас за рукі, прыводзячы ў шаленства. Вы сілай запіхваеце сабаку ў нару і нагой перакрываеце шлях да адступлення. Зразумеўшы, што пацалункі ў розныя месцы скончыліся, наш герой дае пярэдні ход і знікае ў чорнай адтуліне. Праз хвіліну з-пад зямлі чуецца глухі брэх. “Ну, усё! – думаеце вы, - зараз хватка за горла і праз хвіліну выцягне на паверхню. Што зробіць з футра – ці каўнер жонцы, ці шапку сабе? Зраблю каўнер. Хай ведае...” У гэты момант брэх пераходзіць у енк, а праз паўхвіліны на паверхню як чорт вылятае сабака з акрываўленым носам і ўсім выглядам кажа: “У цябе дах паехаў? Мяне там амаль што не прыдушылі!”

А як прыемна паляваць на качак, калі побач з вамі спаніэль... Жаданне апартаваць, гэта значыць расшукваць і прыносіць гаспадару дзічыну – галоўная рыса характару гэтай пароды. Праўда, гены генамі, а каб падрыхтаваць сапраўды рабочага спаніэля, трэба ўкласці ого колькі працы. Кожны раз, выводзячы шчанюка на выгул, вы берыце ў кішэнь пакрышанай каўбасы і палку з ліпы. Закідваеце палку як мага далей і камандуеце: “Апорт!” Спаніэль вельмі хутка разумее, што ад яго паграбуецца, шукае і прыносіць палку, атрымліваючы ўзнагароду з вашай кішэні. Потым вы ўскладняеце задачу – кідаеце палку ў раку. Спаніэль плаыве і прыносіць.

Да пачатку качынага палявання шчанюк становіцца амаль дарослым і бездакорна цягае вам

палку з ракі, з травы, з суседскага агароду, з-за канавы.

Ва ўзнёслым настроі вы займаеце пазіцыю на беразе вадаёма. Вы трыумфуеце. Сёння ўскосна будзе вернута ўся адарваная ад сям’і каўбаса. Ніводная качка не будзе згублена. Будуць адшуканы нават збітыя не вамі. “У прынцыпе можна хадзіць на паляванне без стрэльбы, - думаеце вы, - кожны ведае, колькі збітых качак застаюцца не знойдзенымі”.

...Трапны дуплет выбівае з наляцэлай чародкі буйную крыжанку. Спыніўшы імклівы палёт, яна цяжка плюхаецца на ваду недалёка ад берага і застывае шэрай купінай. Ад стрэлаў чатырохногі памочнік падціскае астаткі купіраванага хваста і дае лататы. Чвэрць гадзіны галёкання на ўсё балота – і ўрэшце перапуджаны барбос вяртаецца. Жэстам, вартым караля, вы паказваеце на шэры камяк: “Апорт!” У адказ ваш спаніэль робіць здзіўлены вочы. Маўляў, што “апорт”, ты ж нічога не кінуў... Падняўшы палку, шпурляеце ў накірунку пошуку. З веерам пырскаў спаніэль кідаецца ў ваду, шпарка плыве да качкі, абнюхвае яе, хапае ў зубы вашу палку, добрасумленна выносіць і кладзе ля ног.

Пачатак сезона

О, паляваньне! Сапраўдная ўцеха для сапраўдных мужчынаў! Трапяткое чаканьне адкрыцця сезону, гутаркі да позьняй ночы з калегамі па хобі, назапашваньне пораху, шроту, гільз. Сварка з жонкай з-за пасечаных на клакі валёнак. Пошукі стрэльбы, якая за лета зьнікла з жалезнай скрынкі і апынулася сярод хлуду на антрэсолі.

Нарэшце, ура! Жнівень. Зь вечара вы едзеце на рыбгас, дзе на сажалках “аж чорна” качак. Гэта каб заўтра пачаць яшчэ на золку. Некалькі разоў пераглядаеце рэчавы мяшок. Так, хлеб узяў. Вараныя яйкі ўзяў. Памідоры, агуркі, цыбулю ўзяў. Так, гарэлка. Дзе другая бутэлька?

- Хопіць адной! – рашуча запырэчвае папличніца, - а то перастраляецеся там...

Вы тлумачаце, што на сьвежым паветры, пад зорамі дзьве пляшкі – проста мізэр, што дурныя бабы нічога не разумеюць і атрымліваеце ў адказ нешта пра хлеб, які “мы наеліся з твайго паляваньня” і пералік рысаў вашага характару, зь якіх самае пяшчотнае – “прыдурак”. Прапусціўшы гэтую тыраду паўз вушы, вы ўручаеце сваёй палове “Даведнік паляўнічага”, закладзены на рэцэптах прыгатаваньня дзічыны, і чуеце зьдэклівы сьмех.

На месцы збору вас віншуюць з пачаткам сезону і цікавяцца, колькі набояў вы ўзялі. О-о, едучы на рыбгас трэба браць не меней за дзьве сотні, інакш там няма чаго рабіць. Тут вы раптоўна пацееце. І хоць вяртацца – благая прыкмета, нічога не зробіш. Як кажуць, кепская памяць дапамагае трымаць у форме ногі...

Захэкаўшыся, вы прыбываеце да кампаніі сапраўдных мужчынаў, калі яны ўжо расьселіся па легкавушках, і заціскаецеся ў адну зь іх. Недзе хвілін празь пяць, ужо выехаўшы за горад, вы бачыце, што

пярэдняя машина мяняе курс на 180 градусаў. Усе астатнія спыняюцца і абмяркоўваюць, што б гэта магло значыць. Ага, вунь той, што відавочна “адзначыў” пачатак сезону, забыўся на лаўцы перад домам стрэльбу. Пашчасыціла, вярнуўся своєчасова...

Размясяціўшыся на дамбе паміж сажалкамі, вываліўшы свае запасы ў агульную кучу, па крузе пускаецца шклянка. Гучаць тосты ў гонар паляўнічага братэрства, пажаданьні добрага палявання, праклёны незлычоным хмарам камароў. Зрэшты, на камароў пасьля трэцяй перастаюць звяртаць увагу.

Вечарэе. За хмызы апускаецца барвовы дыск сонца. У паветра падымаюцца чародкі крыжанак і з характэрным посьвістам крылаў праносяцца над галовамі. Уся ваша істота, падагрэтая паўкілаграмам “Беларусі”, імкнецца да зброі. Але сезон пачынаецца з нуля гадзін, і вы з намаганьнем аддаёце прыярытэт чалавечым законам перад геннымі інстынктамі. Яшчэ нядаўна шумная, узбуджаная кампанія разьбіваецца на млявыя групкі па двое-трое. Тэмы – пра жанчын, пра палітыку, але найбольш, натуральна, пра паляваньне. Самыя “прасунутыя” абмяркоўваюць філасофскую тэзу, што забіваць можна калі хочаш есьці, альбо калі цябе хочуць зьесці.

...Роўна апоўначы ўсё наваколье ўзрываецца кананадай стрэлаў. І вы разам з усімі пасылаеце ў зорнае неба пару зарадаў. Салют. Пасьля вы лежыце на траве, утаропіўшы вочы на далёкія зоры. Сьвет вакол вас зьлёгка пагойдваецца, вы слухаеце як пераклікаюцца ў трыснягу качкі, як стракачуць у траве конікі. Вам добра...

Народная прыкмета: калі вечарам вам добра, то раніцай будзе кепска. Прачнуўшыся ад моцнага высьпятка пад скабы, адчуўшы ўсю прывабнасьць адмысловай беларускай хваробы пад складанай

назвай “Смага, агульная млявасьць і абьякавасьць да жыцця”, вы напружыўшы ўсю волю збіраеце дубальтоўку і, падперазаўшыся патранташам, шукаеце свайго сябра, зь якім так чакалі гэтага моманту. Дзе ж ён? А, вось сьпіць, захінуўшыся з галавой у “куфайку”. Спробы пабудзіць выклікаюць з глыбінь яго падсвядомасьці некалькі словаў на “великом и могучем” і рэзкія рухі рукамі і нагамі ля вашага твару. Зразумеўшы безперспектыўнасьць гэтых спробаў, пакідаеце яго і ўдзельнічаеце ў распрацоўцы плану паляваньня.

Качкі збіваюцца ў чараду пасярэдзіне сажалкі, зь берагу да іх не дастрэліць. Таму адзін з нас (выпала таму, каторы забыўся стрэльбу на лаўцы) павінен падплыць да іх на чаўне (ўчора заўважылі ў чароце нейкія начоўкі), качкі будуць разьлятацца і тут ужо не лаві варон.

Золак. Сыццельца туман. У небе лёгкі посьвіст качыных крылаў. Пасярэдзіне сажалкі цёмная сіплагалосая пляма. Вы замаськіраваліся ў прыбярэжных хмызах і чакаеце. Ад берага павольна адплывае човен з “загоншчыкам”, набліжаецца да качак.

...На працягу трох гадзін навокал грываць стрэлы, шчыльнасьць стральбы – быццам полк ў абароне. Па небе з хуткасьцю рэактыўных зьнішчальнікаў і амальна гэткай жа вышыні мігусяцца качкі. Вы, падхоплены азартам, зайздросьцячы кожнаму чужому стрэлу, раз за разам кідаеце ў сусвет зарады шроту. Вынік такі ж, як пасля “салюту”.

Урэшце рэшт побач плюхаецца падбітая недзе крыжанка і пасля вашага снайперскага дуплету, не пасьпеўшы шмыгануць у чарот, перакульваецца дагары нагамі. Сарваўшы адзеньне, загразаючы ў муле, аблеплены з ног да галавы тваньню, вы, бы той спаніэль, “апарціруеце” здабычу на бераг.

Сонца даволі высока. Поедам ядуць камары. Сарамліва кінуўшы свой трафей у агульную кучу, вы з чыстым і ясным позіткам распавядаеце, што растралялі ўвесь патранташ, зьбілі тузін качак, але, халера на іх, усе пападалі ў трысьнёг і чарот. Шкада, што няма якога спаніэля або сэтара, бо знайсці іх там без сабакі – марная справа. Ды і не палезеш жа з-за нейкай качкі ў гэткую жужлу...

Падводзяцца вынікі ранішняга палявання. Страты: амаль усе набоі растраляныя, човен утоплены, “загоншчык” мокры, а ягонае шматпакутная стрэльба утоплена. Набыткі: на кожнага, улічваючы “загоншчыка” і праспаўшых, па тры качкі, ратаваньне стрэльбы было паспяховым і яе гаспадар зараз самы шчаслівы з усіх.

Ваш сябра праводзіць рэвізію хатулёў з мэтай знайсці лекаў ад “беларускай хваробы”. Знаходіць. І даволі шмат. Можна сьнедаць.

Ізноў па крузе пускаецца шклянка, гучаць віншаваньні “з полем”, жарты, досыціпы. Нехта выхваляецца трапнай стральбой, нехта кляне камуністаў за меліярацыю і паніжэньне ў сувязі зь ёй качынага пагалоўя. Ваш сябра, а зь ім і тыя, што не здолелі ранкам прачнуцца, задавальняюцца, арганізаваўшы “стэндавую стрэльбу” па бутэльках. Усе стомлены і вырашаюць не чакаць вечара, тым больш, што набояў амаль не засталася.

Дома вы ганарыста кідаеце на стол сваю долю ад агульнай здабычы і загадваеце жонцы давесці трафей да розуму. У адказ ваша урбанізаваная палова, якая дагэтуль толькі тэарэтычна ўяўляла качак у пер’і, прапаноўвае заняцца імі самому. Бо папершае, яна ніколі нічога не скубла і не ведае, як гэта робіцца, па-другое “ты здабыў, ты і займайся”, па-трэцяе, ёй “шкада бедных птушчак”. І толькі пасля строгага тлумачэньня, што для мужчыны-беларуса ганьба скубіці птушку і чысьціць рыбу, гэта

традыцыйна жаночы абавязак, неахвотна бярэцца за справу. Не застаюцца без працы і астатнія. Сын чысыць стрэльбу, дачка разьбірае рэчавы мяшок і вешае на прасушку вопратку. Галава сям'і прымае ванну.

Празь некаторы час, уладкаваўшыся на канапе, вы ўглядаецеся ў экран тэлевізара, але галава ваша цяжка хіліцца на падушку, павекі закрываюцца і перад вамі лягуць і лягуць качкі. Вас агортвае глыбокі сон, і там вы зноў на беразе, сэрца ваша расьпірае ад радасьці, вы ціхі і шчасьліва ўсьміхаецеся...

1993

Выйсце

Фэлікава Гэля спаліла валёнкі. На пару хвілін заскочыла на суседкі перакурыць. Фэліку, пакуль ён заляцаўся да Гэлі, падабалася, як яна доўгімі пазногцямі выцягвала з пачка цыгарэту, як эlegantна заціскала прыгожымі пальцамі, як загадкава прыжмурвала вочы, пазіраючы праз блакітнае воблака тыгунёвага дыму. Але літаральна пасля вяселля погляд яго на гэтую Гэліну звычайку кардынальна змяніўся, а мужам ён нечакана аказаўся строгім, і прыходзілася ўжо каторы год хавацца.

Суседка сустрэла Гэлю навіной:

- Ты чула, Люба свайго з бабай застукала? Жарабец паскудны, да сябе ў кватэру зацягнуў, разлічваў, што яна на працы. А тая якраз па крамах адпрасілася. Што было!... Малайчына, не разгубілася – трубой ад пыласоса так душу адвяла... І адной, і другому!

- Ды ты што?! Не-е, мужык павінен мець хобі. Вось мой толькі з рыбалкі вярнуўся. Намерзся, увесь у снезе, голодны, стомлены. Што, яму блудаход у галаве? Ды яму мілей падушкі зараз нічога няма. Дурныя бабы, што мужыкоў на рыбу ды паляванне не пускаюць...

...Тэма, паднятая суседкай была надзвычай цікавай і цудоўна спалучалася з цыгарэтамі дыкавай, таму пра валёнкі ў духоўцы Гэля ўспомніла хвілін праз сто...

...У кватэры пахла смаленым парсюком і Гэля з тугой падумала, што трэба неяк ратавацца, бо знішчэнне валёнак аўтаматычна пазбаўляла гаспадара магчымасці выходзіць на лёд. Сварка была непазбежнай і бурнай.

Фэліку снілася заснежаная рака. Ён, чамусці голы, ляжыць ля вялізнай палонкі на зусім не халодным снезе. У палонцы на вадзе высокім нудным, як у бормашыны голасам, гудзе цеплаход. Побач – негрыцянка з бессаромна аголеным торсам і ільсняной скурай гладзіць яму живот. Усё Фэлікава цела наліта томным, гарачым цяжарам.

Цеплаход павольна зварухнуўся, пачаў навальвацца на край лёду узмацняючы гудзенне і рака ператварылася ў пакой кватэры. Ля канапы – Гэля ў светла –ружовым напаўпразрыстым пенюары, пад якім больш нічога няма, завіхаецца з пыласосам... Яна здалася Фэліку больш грэшна-прывабнай, чым тая негрыцянка са сну, ад якога засталася толькі тамленне ў целе. Фэлік не вытрымаў, працягнуў руку і з мяккай уладарнасцю паваліў падатлівае цела да сябе. І яны зліліся ў шалёнай віхуры...

- Чакай, чакай! Валёнкі дастану! – раптам “схамянулася” Гэля, спрабуючы вызваліцца ад моцных абдымкаў.

- Да д’ябла твае валёнкі, - задыхаючыся запырэчыў Фэлік.

...Праз колькі часу Гэля ўскочыла з канапы і кінулася на кухню. Адтуль патыхнула гарэлай воўнай. Трымаючы тлеючыя валёнкі, зайшла ў пакой.

- Ну што, гігант? Пра...ў рыбалку?

Два спагнанні

- А што, Васіль, ці не арганізаваць нам для зама невялічкае паскудства? – камандзір тлумнай групы Мікола Верамейчык запытальна паглядзеў на “штурманёнка”. – А то ўзяў моду... Мала яму партыі, яшчэ асобы аддзел падключыў. Такіх трэба выходзіць...

- Што ты яму зробіш? Яго нават кэп асцерагаецца. А добра было б... Я тую карту толькі на мосцік вынес. А ён: “Вы здраднік! Колькі вам заплаціла ЦРУ!” Я ж хацеў суседзям дапамагчы, каб і яны нармальна адстраляліся. Мяне з-за яго асабіст дзве гадзіны шпіёнам называў і трыбуналам палохаў. Ведаеш, ну вельмі непрыемна. Трыццаць сёмым засмярдзела, як з пачучынай нары.

Гутарка гэтая адбывалася ў цеснай, цяснейшай за купэ вагона, каюце падводнага крэйсера і з’яўлялася наступствам падзей, якія намаганнямі намесніка камандзіра па палітчасці ўскалыхнулі экіпаж, адцягнуўшы ненадоўга ад падрыхтоўкі да баявой службы.

Крэйсер вярнуўся з ракетнай стральбы, першай сярод караблёў дывізіі. Дзве балістычныя ракеты, пераляцеўшы з Баранцава мора на Камчатку дакладна трапілі ў межы палігона-цэлі. Аналагічныя стрэльбы хутка павінны былі выконваць і астатнія ракетаносцы дывізіі і да Васіля, камандзіра электранавігацыйнай групы, “штурманёнка” простама, прышоў калега з суседняга карабля паглядзець штурманскі план. Падняўшыся на мосцік калега ў корпус залазіць паленаваўся, папрасіўшы па трансляцыі вынесці карту з планам да яго. Карта мела грыф “Сов. секретно” і выносіць яе забаранялася, але Васілю вельмі хацелася курыць, а

смаляць падводнікі якраз на мосціку... На бяду ў гэты ж час нейкая надобрая сіла вынесла наверх і зампаліта. Ubачыўшы грыфаваную карту камісар падняў вэрхал, абвінаваціўшы лейтэнанта ў супрацоўніцтве з ЦРУ, ФБР і Масадам. Сам палітработнік дапускаў куды большыя вольнасці ў абыходжанні з сакрэтнымі бюлетэнямі ЦК КПСС, але ў аснову дачыненняў з падначаленымі прытрымліваўся вядомага прыслоўя пра Юпітэра і быка. Таму ў той жа дзень сабраў партыйны сход, дзе Васіль атрымаў вымову, і патэлефанаваў у асобы аддзел. Асабіст аказаўся родам з-пад Гародні і, давёўшы “шпіёна” да халоднага поту, скончыў выкрыццё ўсяго толькі папярэджаннем, матывуючы сваю ліберальнасць тым, што “мы, беларусы, павінны адзін адному дапамагаць і трымацца разам”.

Увогуле зампаліт мог абысціся са штурманёнкам больш мякка, мог нават не заўважыць чыста фармальнага парушэння, але не схацеў дараваць адсутнасці ў зялёнага лейтэнанта трапятання перад начальствам. Неяк ён убачыў Васіля, пакідаючага тамбур гальюна з сухімі рукамі. Паколькі ні ручніка ні электрасушылькі там не было, то капітан першага ранга скеміў, што рукі не вымыты.

- Ты чаму, Васіль Віктаравіч, пасыла туалету рукі не мыеш?

- А я на рукі не ...цу, Барыс Аляксеевіч.

Трэба адзначыць, што слова “туалет” у асяроддзі падводнікаў гучыць горшай за мат непрыстойнасцю, але выпускніку палітычнай акадэміі па-першае цяжка даваліся гэтыя “пілерсы”, “комінгсы”, “гальюны”, а па-другое, праваднік “адзіна правільнага вучэння” ведаць прафесійную мову лічыў для сябе неабавязковым, мяркуючы абыходзіцца той, на якой “разговарывал Ленин”. Не разумеючы, што ён абразіў

прафесійны гонар марака, Барыс Аляксеевіч абразіўся сам. А пакрыўджаны зампаліт лічыў пакрыўджанай усю КПСС.

Гутарка ў каюце скончылася дэталёвай распрацоўкай плана выхавання галоўнага карабельнага выхавацеля, у якім Васілю адводзілася роля вывучэння раскладу жыцця зампаліта, а Міколе – тэхнічнае выкананне.

Зараз я вымушаны спыніцца на прынцепах дзеяння падводнага гальюна, з якога атрымалі першапачатковы штуршок падзеі гэтай гісторыі.

Справа ў тым, што наяўнасць за бортам падводнага карабля павышанага ціску, не дазваляе прымяніць гальюн канструкцыяй як у чыгуначным вагоне. Таму ўнітаз змываецца спачатку ў спецыяльную герметычную цыстэрну. Потым, калі цыстэрна запоўніцца, трумныя спецыялісты злучаюць яе з забортам і прадзімаюць паветрам высокага ціску. Цыстэрна апаражняецца за борт і зноў герметызуюцца. Пасля гэтай аперацыі ціск у ёй застаецца роўным забортнаму і яго зніжаюць да адсечнага, інакш пры націсканні на педаль адбудзецца моцны “пшык” праз унітаз унутр корпуса.

“Третьей смене вставать! Приготовиться на вахту!” – разнесла трансляцыя голас вахцённага афіцэра. Пацвярджаючы дакладнасць штурманскіх назіранняў, дзверы замаўскай каюты ад’ехалі ўбок і адтуль млява выткнуўся заспаны, ускалмачаны камісар. Чухаючы адной рукой пахвіну, трымаючыся другой за поручань трапа, пачаў спускацца на

сярэдную палубу, дзе знаходзілася згаданая вышэй канструкцыя...

Пратакол

сходу пярвiчнай партыйнай арганiзацii ракетнага падводнага крэйсера К-424 ад 20 снежня 1980 г.

На ўлiку...

Прысутнiчала...

Парадак дня: Персанальная справа камандзiра тлумнай групы лейтэнанта Верамейчыка М.В.

Выступiлi...

Пастанавiлi: За парушэнне iнструкцыi па эксплуатацii гальюна першага адсека, што прывяло да распылення фекальных мас на намеснiка камандзiра крэйсера па ПЧ капiтана першага ранга Смирнова Б.А., аб'явiць камандзiру тлумнай групы лейтэнанту Верамейчыку М.В. вымову з занясеннем ва ўлiковую картку...

Рабі як я

Намеснік камандзіра па палітчасці на ракетным падводным крэйсеры імкнуўся падняць рэйтынг палітработнікаў выводзячы іх генеалогію ад камісараў дваццатых гадоў, адзінае што рабіў рэгулярна – “здымаў пробу” з прыгатаванай на камбузе ежы, ролю сваёй асобы ў справе выканання экіпажам баявых задач лічыў галоўнай і ўжываў слова-паразіт “ёныць”.

“Цяжкая, ёныць, у нас з табой Анатоль Іванавіч служба” – паскардзіўся зампаліт карабельнаму ўрачу, пераступаючы комінгс медыцынскага лазарэта.

Доктар гэтым часам варыў у стэрылізатары курыцу, нажытую гадзіну таму калі правяраў санітарны стан маразільных камер. Курыная нага здрадліва тырчэла з-пад накрыўкі, ды і пах у лазарэце быў ужо не медыцынскі. Цяпер з’есці яе выпадала ўдвох, абмяркоўваючы мастацкія вартасці “Малой зямлі”. Капітан медслужбы быў сакратаром партыйнай арганізацыі.

“Во прынесла халера, - падумаў Анатоль, - выпіцца, як барсук, і швэндаецца па лодцы”. Але ўслых сказаў: “Што здарылася, Барыс Аляксеевіч, можа каго на вахце сонным застукалі?”

“Ды не, доктар... Усе ў экіпажы ў тры змены на вахце стаяць, а мы з табой, - адзіныя, заўваж, з акадэмічнай адукацыяй, - вымушаны, ёныць, адназменку цягнуць... Дваццаць чатыры гадзіны ў суткі. Несправядліва...” Пры гэтым зампаліт крывадушна ўздыхнуў. Ніякіх вахт ні ён, ні Анатоль не стаялі.

... Ратуючы доктараву курыцу, зазвінелі званкі і трансляцыя разнесла па адсеках голас камандзіра: “Учебная тревога. К всплытию!” Зарыпелі ў каютах і кубрыках ложка, застукалі пераборачныя

дзверы, затупалі ногі – дзве змены, вольныя дагэтуль ад вахты разбягаліся па баявому раскладу.

“Пайду, апрануся, памагу камандзіру на мосціку, - падняўся з крэсла “камісар”, - а то натворыць там, ёныць, без нагляду...”

- Продуть главный балласт!

Загрымела, загуло за бортам. У баластавыя цыстэрны ірванулася пад страшэнным ціскам паветра, вырываючы чорнага волата з-пад вады.

Наверсе быў шторм. Хвалі з лёгкасцю гушкалі шматтысячатоннае цела, афарбоўваючы твары падводнікаў, не вельмі звыклых да гайданкі, у шэра-зялёны колер, разбіваліся аб сталёвы корпус, пеніліся, залівалі мосцік, забіраліся пад прычынены верхні рубачны люк і расцякаліся лужынай унутры ракетаносца перад дзвярыма цэнтральнага паста.

... Не спяшаючыся, Барыс Аляксеевіч рыхтаваў сябе да сустрэчы з раз’ятранай стыхіяй. Апрануў цёплыя кальсоны, ватовыя нагавіцы, вадалазны свэтар, футравую куртку-“канадку”, шапку-вушанку, завязаў “вушы” на падбароддзі, абую ялавыя боты. Давяршалі экіпіроўку футравыя рукавіцы і насунуты на галаву башлык “канадкі”. З грацыяй пінгвіна пачаў пераадольваць шлях да рубачнага люка, мацюкаючы канструктараў і іх круглыя, нязручныя дзверы...

... З люка раз-праз, у такт хвалям на версе, падалі пагокі вады. Барыс Аляксеевіч задуменна спыніўся ў лужыне перад рубачным трапам, некалькі секунд павагаўся і рашуча, як камісар на бруствер, стаў пад люк. Праз паўхвіліны, увесь пакрыты сцякаючымі ручайкамі салёнай ледзяной вады, уварваўся ў цэнтральны пост: “Седзіце тут, ёныць, у цяпле! Вас бы наверх! Паглядзіце, што там робіцца!”

1980 г.

Адрамант аваў

У суботу раніцай Юрка, разлѣгшыся на канапе, глядзеў “Навіны”. Па экране рухаліся танкі і камбайны, стралялі салдаты, страйкавалі метрапалітэнаўцы, тупа глядзелі ў камеру штрэйкбрэжеры.

Адрываючы ад тэлевізара ўвайшла Наста, Юркава жонка.

- Валяешся? Адгадай загадку...

- Ну?

- Чатырохногая сяброўка мужчыны – што такое?

- Сабака..., у сэнсе – сучка.

- Не-а, канапа.

- Што, я ўжо і ў выхадны не магу адпачыць?

- А я калі адпачну? Цэлы дзень на працы, а потым дапазна па хаце кручуся, прысесці няма калі. А ты прыйшоў, паеў гатовага, і да гэтай дурной скрыні. Іншыя мужыкі ўсе хатнія справы робяць. А ты? Ты хоць памятаеш, у якім класе тваё дзіцё вучыцца?

- У шостым. Здаецца... - тузануў нейкі чорт Юрку за язык, ён ведаў, што дачка ў сёмым.

- Ха! У сёмым, у сёмым класе яна вучыцца! – завялася Наста. – Ты хоць раз пацікавіўся яе адзнакамі? У іншых жонак мужы, як мужы, Гэлін, вунь, балкон дошкамі абшыў, прыемна зайсці, як цацка, а ў нас – бы хлеб. Раму і тую я сама заказвала. Гэта што, жаночая справа?

- У харошых жонак – харошыя мужы, а ў цябе – я, - перабіў Юрка.

- Як? – асеклася Наста, - ой, не магу... Сам прыдумаў, ці вычытаў дзе?

- Імпразізацыя... - напусціў на сябе важнасць Юрка.

- Значыць так, імпразізатар, - Наста хутка ўспыхвала і гэтак жа хутка астывала, - трэба, каб ты аббіў балкон – раз, прыбіў там карніз – два, паклеіў

шпалеры – тры. Я павешу фіранкі і будзе ў нас балкон як у людзей.

- Чым аббіваць? – застагнаў Юрка, - цэны зараз на вагонку ведаеш? А карніз прыб'ю. Толькі не сёння, потым, як цвікоў для бетона дастану. І шпалеры дапамагу табе клеіць. Ты лепей за мяне клеіш.

- Не трэба ніякай вагонкі. Фанера другі год у гаражы стаіць, фанерай абаб'еш. І без цвікоў тых абыдзешся, дзірак надзяўбеш для коркаў, карона не спадзе... - абурылася Наста. – Зараз жа і пачынай. Ну праўда, колькі можна адкладваць?

Юрка паляжаў, падумаў. Дзяўбці бетонную пліту не хацелася. Успомніў фанеру і гараж.

- Наста, мы заўтра ў грыбы едзем?

- Ты мне зубы не загаворвай. Машына не заводзіцца, сам казаў. Сёння і заўтра зоймешся балконам.

- Якая ты разумная! Чым я фанеру дадому завязу? Не, балкон пачакае, я сёння планаваў машынай заняцца, - салгаў Юрка, неахвотна злазячы з канапы. Нічога такога ён не планаваў.

- Добра. Рамантуй. Калі машыну зробіш, то заўтра ў грыбы паедзем. Трэба на зіму нарыхтоўкі зрабіць, бо вокам не паспееш мірнуць, як адыдуць.

- Ну ты і піларама! То табе балкон, то карніз, то грыбы, - ужо выходзячы з кватэры нязлосна прабурчэў Юрка, - табе як той Ганулі з маёй вёскі, трэба і смачнага і шмат. Якія ўсё ж вы, жанчыны, ненажэрныя... Пайшоў я.

Раніца стаяла сонечная і мяккая. На асфальце пасля начнога дажджу падсыхалі лужыны. Патыхала вільгаццю і выхляпнымі газамі. На дрэвах сярод зеляніны залацілася першая пажоўклая лістога. Праз пяць прыпынкаў аўтобусам і дзесяць хвілін пешшу, Юрка апынуўся ля гаражоў. Брама суседняга з

Юркіным была расчынена, даносілася гамонка. Пакуль корпаўся і грымеў замкамі, выгледзеў сусед, Бронак:

- О-о, Юрака! Зайдзіся да мяне, справа ёсць.

- Што за справа?

- Ідзі сюды, кажу. Ubачыш, што за справа.

Юрака зайшоў. У паўзмроку гаража на капоце “Жыгулёнка”, на газеце закуска і тры літровыя бутэлькі “Распуціна”, дзве цэлыя, адна пачатая. І кампанія – двое з суседніх гаражоў. Паздароўкаўшыся, Юрка нерашуча паглядзеў на Бронака:

- Дык што за справа?

- Справа потым, - Бронак увішна наліў поўную, да краёў, шклянку, - пі штрафную, бо рэдкаў гараж заглядаеш. Я ўчора з гандлю прыехаў, добра зарабіў, выпіць хочацца, а дома мая выдра не дае, то я сюды ўцёк, сказаў што рухавік застукаў.

Юрка дзеля прыліку пааднекваўся і залпам кульнуў.

- Малайчына! Умееш. На, - працягнуў Бронак кавалак хлеба з каўбасой. - Цяпер ты нас, лічы, дагнаў. Віця, налівай.

Віця, здаравенны малады хлапец з гаража насупраць Юркінага, хуценька разліў астаткі з пачатай бутэлькі і, адкаркаваўшы, даліў з цэлай.

- Не, хлопцы, дзякуй, але мне больш нельга. Трэба справай займацца. Мая піларама назаўтра ў грыбы сабралася, а я тыдзень таму прыехаў раніцай, усю ноч ехаў, машыну паставіў, а фары выключыць забыўся, ужо светла было. Заўчора прыходжу, тырк-пырк, акумулятар сеў. Трэба зараз неяк завесці, хай падзарядзіцца.

- Го-о, - зараўлі суседзі, - справу знайшоў! Завядзеш рукаяткай і хай малоціць на малых абаротах. А хочаш, у мяне зарадавае прыстасаванне ёсць, - гэта ўжо Коля, сусед праз тры гаражы, -

прынось мне дахаты, пастаўлю нанач, да раніцы зарадзіцца.

- На выпі, ідзі завядзі і вяртайся. Бачыш, колькі тут яе ў нас. Без цябе не справімся, - працягнуў Бронак шклянку.

У Юркіным гаражы было брудна і ён з тужою падумаў, што ўжо з год тут не прыбіраўся і месяцы тры не мыў старэнькага “Масквіча”. Уторкнуўшы ключ, уключыў зажыганне і паспрабаваў завесці. Дарэмна. Стрэлкі прыбораў злёгка варухнуліся, але старцёр маўчаў. Уздыхаючы, палез у багажнік, выцягнуў завадную рукаятку...

...Хвілін праз дзесяць да ўпацелага Юркі зазірнуў добра ўжо захмялелы Бронак:

- Цябе толькі за СНІДам пасылаць! Што ты корпаешся, як вош па мокрай задніцы! Народ чакае, гарэлка выдыхаецца...!

- Нешта завесці не магу...

- Так... Пайшлі, маханём па сотцы, а потым папахнем тваю старызну – завядзецца!

“Махануўшы” ўсе разам выпхнулі “Масквіча” з гаража, Юрка сеў за руль, астатнія ўпёршыся, пакацілі. Разагнаўшы машыну, крычалі: “Давай!” – і Юрка адпускаяў педаль. “Масквіч” рэзка тармазіў, чмыхаў, але не заводзіўся. “З другой, здругой перадачы давай!” – Юрка ўключаў другую перадачу з тым жа вынікам.

- Ты зажыганне уключыў? – крычалі памочнікі.

- Ды ўключаў, уключыў, - крыўдзіўся Юрка.

Па дарозе прыхапілі яшчэ двух хлопцаў, але тыя, прапхнуўшы метраў трыццаць, кінулі і пайшлі далей.

- Вылазь, не ўмееш упраўляцца са сваім ламачом. – За руль сеў Бронак.

Зноў піхалі. Безвынікова. “Масквіч” зацята маўчаў. Захэкаўшыся, упараныя, прыкацілі аўтамабіль назад. “Маханулі”.

- Значыцца так. Зараз тузану цябе на буксіры. Віця, Коля, перакіньце закуску на скрынку. – Бронак палез у багажнік, дастаў трос.

- Можа не трэба? Мы ж паддатыя, - няўпэўнена запярэчыў Юрка.

- Дзе ты тут калі ДАІ бачыў? – здзіўся Бронак, - я ж не вар'ят па вуліцах гойсаць, пацягаю сярод гаражоў.

...Хвілін дваццаць буксіроўкі не ўдыхнулі жыцця ў рухавік “Масквіча”. Выпілі яшчэ і пераставілі акумулятар з Бронакавага “Жыгуля”. Старцёр запрацаваў, але машына ўпарт не заводзілася.

- Давай свячны ключ, іскру праверым, - прапанаваў Коля.

Выкруцілі свечы, праверылі іскру.

- Можа кампрэсіі няма? – пачухаў патыліцу Віця.
– У цябе кампрэсометр ёсць?

- Нахалеру табе кампрэсометр? – загарачыўся Коля. – Заткні пальцам адтуліну, калі не ўтрымаеш, значыць кампрэсія нармальная!

Праверылі пальцам кампрэсію.

- Твою машыну даўно ў металам трэба. Прадай, можа які дурань даляраў дзвесце дасць. Ці на запчасткі разбярэ – больш выгадаеш, - параіў Бронак, - а пра заўтрашнія грыбы забудзься. Давай, хлопцы, закацім у гараж, і да мяне. Гарэлка стыне.

Тут да “кансіліума” падыйшоў Пятровіч, таксама сусед, стары аўтамабіліст:

- Што, хлопцы, праблемы?

- Не заводзіцца, каб яго... - вылаяўся Бронак.

- Іскру глядзелі?

- Глядзелі... Іскра, кампрэсія, усё нармальна. І піхалі, і цягалі – маўчыць, зараза!

- Можа, бензанасос не працуе... Або бензаправод забіўся, у мяне гадоў пятнаццаць таму было такое... - Пятровіч сунуў руку ў адчыненае вакно і павярнуў

ключ, стрэлкі скокнулі і задрыжэлі. – Так, хлопцы, калі завяду, з вас шклянка.

- Якія пытанні, Пятровіч! Заходзь, зрабі ласку! А гэтую ламачыну мабыць доўга цяперака не завядзеш.

- Юрка, ты колькі гадоў за рулём? – Пятровіч хітравата скасавурыўся на паніклага гаспадара.

- Сем, а што?

- Ну, за сем гадоў можна было б засвоіць, што “Масквічы” без паліва не хочуць ехаць, - зарагатаў Пятровіч, - у цябе ж бензін на нулі! Вы ж, п’янюгі, сухі “Масквіч” піхалі!

Позна вечарам Юрка цяжка ўваліўся ў кватэру і заплятаючымся языком паведаміў прыціхламу сямейству:

- Усё! Адрамантаваў! У грыбы!...

Рэдкі дар

Трэнер па боксу ваенна-марской вучальні быў азадачаны: “Палажэнне аб правядзенні першынства вышэйшых навучальных устаноў Міністэрства Абароны” прадпісвала мець у камандзе афіцэра. Бокс карыстаўся папулярнасцю толькі ў курсантаў. Дзеючых баксёраў сярод афіцэраў не было.

Намеснік начальніка вучальні, ён жа старшыня спорткамітэта, вырашыў праблему па-вайскаваму рашуча:

- Ты, Якаў Пагосавіч, мне галаву не дуры... Наша ўстанова рыхтуе штурманаў, а не спартсменаў... Задача якая? Прадставіць на першынство каманду. Гэта галоўнае. А занятае месца – справа дзесятая. Колькі ў камандзе павінна быць баксёраў? Адзінаццаць? Возьмеш дзесяць сваіх мардабойцаў і гэтага... старлея з кафедры фізпадрыхтоўкі. Во-во, Крывенку. Ні і што, што гімнаст? З яго біцэпсамі-трыцэпсамі быка можна заваліць.

- ...Так старшы лейтэнант Анатоль Крывенка, майстар вытанчанага і эстэтычнага спорту стаў удзельнікам спаборніцтваў у спорце жорсткім і грубым. Канешне, можна было сказаць катэгарычнае “не”, але хутка выходзіў тэрмін прысваення чарговага звання і станавіцца ў позу ён палічыў неразумным.

- Значыцца так, - гаварыў Пагосавіч Толіку, пранізліва гіпнатызуючы таго вычыма. – Якая сіла ўдару сярэдняга мужыка? Адказваю. Трыста кілаграмаў. Гэта сярэдняга. А ты, Анатоль, не сярэдні, ты мужык магутны. Нават улічваючы адсутнасць тэхнікі, удар у цябе не менш за шэсцьсот. Таму дзейнічаем так: зараз, як выйдзеш на рынг, рэферы пакліча на сярэдзіну, паціснеш саперніку рукі. Глядзі яму ў вочы, цвёрда глядзі. Ён спалохаецца, цябе з

тваёй фігурай тут ужо ўсе баяцца. Да мяне падыходзілі, пыталіся, я пусціў чутку, што ты – страшэнны накаўцёр. Абавязкова глядзі ў вочы. Потым вернешся ў кут, не пераблытай, у сіні. Пасля гонга кідаешся ў кут саперніка, не даеш яму выйсці – і з усяе сілы б’еш у галаву. Ты на першых жа секундах павінен скончыць бой накаўтам. Што? Як умееш, так і бі. Цвёрда засвой: гонг, рывок, удар – і той “чайнік” павінен сесці на задніцу.

- А калі...

- ...То я адразу выкідаю ручнік.

На баксёрскай мове “выкінуць ручнік” – усё роўна як падняць белы сцяг, - так секунданты ратуюць гонар і здароўе сваіх падапечных калі шанцаў няма.

Шанцаў было мала, турнір аказаўся надзвычай прадстаўнічым.

У зале стаяў моцны пах мужчынскага поту, чуліся каманды рэферы, удары пальчатак, раз-пораз звінелі гонгі. Баі праходзілі на двух рынгах. Гул балельшчыкаў перакрывалі ўзмоцнены дынамікамі голас суддзі-інфарматара і вісклівыя жаночыя воклічы (самыя жорсткія балельшчыкі на баксёрскіх спаборніцтвах – жанчыны. Невядома, як яно там было ў старажытных рымлянак, але каб на баі гладыятараў у Калізей трапілі нашы сучасніцы, то без сумнення іхнія пальчыкі часцей паказвалі бы долу).

... Адчуваючы здранцвенне цела і раптоўнае “малое” жаданне, Талік пралез між канатаў і з трывогай глянуў у кут саперніка. Там прытанцоўвала высокае, танклявае, зусім не старшняе стварэнне. Доўгія рукі і ногі, здавалася, зусім не мелі мускулаў. Праўда, плечы і грудзі былі шырокія, але мелі нейкі варты жалю безабаронны выгляд. На тварыку з гарбатым носікам і па-дзіцячы пухлымі вуснамі

свяціліся наіўныя, як у шчанюка, блакітныя вочы. Не, гэты юнак не мог несці пагрозы яг, Толікаву целу.

Ох, што гэта было за цела! Зараз бы казалі “Шварцэнегер”. Толькі мініяцюрны, бо важыў Толік усяго шэсцьдзесят пяць. Под тонкай ільсняной скурай перакатваліся бугры, перавітыя набрынялымі венамі. Вузкія клубы і шырачэзныя плечы стваралі з гэтымі буграмі нешта боскае. Ён быў падобны да антычнай скульптуры са слановай косці.

- Ён цябе баіцца. Кідаешся, б’еш, - і ўсё. Пасадзі яго, - зарыпеў над вухам Пагосавіч. Тут дзынькнуў гонг. - Давай!

Толік рыўком выскчыў з кута, нагадваючы бычка на карыдзе, - калі той, прыпалены раскаленым жалезам, вылятае на арэну, - кінуўся на саперніка. І той у першае імгненне аслупянеў! Нават не паспрабаваў закрыць галаву. Стаяў, бязвольна звесіўшы рукі, выцягнуўшы доўгую шыю. Здавалася, вось яно, адзіны ўдар, і – накаўт!

Прыгажун, герой дзявочых сноў, старлей Крывенка і не падазраваў, што валодае вельмі рэдкай для сучасніка якасцю. Падскочыўшы з думкай забіць, затаптаць, змесці з зямлі, Толік раптам зразумеў, што не можа стукнуць чалавека па твары. Замест магутнага шасцісоткілаграмовага хука ў сківіцу, ён пачаў штурхаць таго ў грудзі. Так робяць выхаванцы малодшай групы дзіцячага садка: “А ну, паспрабуй!” Разгублены рэферы пад рогат скамандаваў “Стоп!” і жэстам паказаў каб вялі бой. Толік з мальбой глядзеў на секунданта і вочы яго крычалі: “Ручнік! Ручнік!”. Ды не ведаў Пагосавіч, што робіцца ў Толікавай душы, і не згубіў яшчэ надзею на авантурную перамогу... Таму махнуў, - давай, - маўляў.

Пасля каманды “Бокс!”, Толік паспрабаваў стаць у стойку, але раптам пачуў : “жу-х-х”, а потым, на фоне гулу: “Раз..., два..., тры...”. З сіняга кута, даючы Пагосавічу хоць нейкі шанец да апраўдання, вылецеў

ручнік і, перарываючы адлік секундаў, трапна
закрыў твар рэферы.
1975 г.

www.kamunikat.org

Дэгустацыя

Капітан-лейтэнант Кузьміч, па мянушцы “Кузя”, любіў піва і ўсенародную павагу на маракоў. Але, улічваючы адсутнасць у гарнізоне і піва і шырокіх народных мас, Кузя задавальняў свае слабасці толькі ў час адпачынку, “на мацерьку”.

...Апрануўшы новенькую форму, Кузя прыдзірліва агледзеў сябе ў люстэрку. На фуражцы, прывезенай сябрам з Севастопаля (сама лепш фуражкі шыюць менавіта там), ззяў шыты золатам “краб”. Гэта вам не пазалочаная штампоўка, такія выдаюцца толькі капітанам першага ранга. А той інспектар з Масквы, калі ўжо залез на падлодку, хай не губляе пільнасць...

На залатых пагонах прыгожа выдзяляліся бронзавыя зорачкі, любоўна выштукаваныя самім Кузем у аўтаномцы. Злева на тужурцы ціха пазвоньвалі два медалі, справа кідаліся ў вочы значкі – “За дальні паход” і аб заканчэнні ваеннага вучылішча. Ніжэй блішчэлі надраеныя медныя гузікі. Давяршаў карціну корцік, які матляўся на жоўтых раменьчыках крыху вышэй левага калена.

З задавальненнем ловячы на сабе зачараваныя позіркі цывільнага насельніцтва, Кузя шпацыраваў па вуліцах мястэчка, размешчанага ў глыбіні Еуразійскага кантэнента, калі яго позірк выхапіў шыльду з такім мілым Кузеваму сэрцу надпісам “Пиво”.

Кузя лічыў сябе, і небеспадстаўна, вялікім знаўцам вышэйзгаданага напою. Таму асартымент яго вельмі зацікавіў. На шматку шэрага кардону было накрэмзана: “Пиво жигулёвское – 28 коп. Пиво сливочное – 15 коп.” “Сливочного” Кузя ніколі не каштаваў. Пакумекаўшы, ён правёў паралель са словам “сливки”, вяршкі па-нашаму, і скеміў – у

аснову гэтага пакладзена малако. А што, нават кумыс мае некалькі там градусаў алкаголю...

Спяшаючыся як найхутчэй даць прафесійную ацэнку новаму напою, Кузя нават зазіраў на буфетчыцу, калі яна аж двойчы перапытала што яму трэба.

Ля століка Кузя сербануў светла-жоўтай вадкасці, патрымаў яе ў роце і прыслухаўся да арганізма. Ніякіх новых адчуванняў! Увесь Кузеў вопыт сведчыў: гэта звычайнае “Жыгулёўскае”, да таго ж разведзенае вадой. Тое, што ў прысутных былі “квадратныя” вочы, бліскучы ваенна-марскі афіцэр палічыў знешняй праявай зайздрасці сухапутных пацукоў да яго, рамантыка акіянскіх глыбіняў.

Кузя адсунуў куфаль і з іроніяй пацікавіўся, чым гэтае “Слівачнае” адрозніваецца ад “Жыгулёўскага”. Калі грамавы рогат скалануў “храм Бахуса”, а буфетчыца ад смеху палезла пад прылавак, збянтэжаны Кузя, нічога не разумеючы, паспрабаваў высветліць прычыну такой раптоўнай весялосці, але не здолеў. Усе спробы нешта сказаць прыводзілі сталых наведвальнікаў да новых прыступаў смеху.

Дома на асцярожнае пытанне Кузі цешчы растлумачыла, што “Тиво сливочное” – тое, што злівае прадпрыемальная буфетчыца з недапітых куфляў для продажу пэўнаму кантынгенту.

Год назад у Піцеры я выпадкова ўбачыў на вуліцы знаёмую постаць. Цяпер Кузя служыць “на паркеце”, як і раней любіць піва, але па піўных – толькі ў цывільным.

Хто вінаваты?

Тлумачальная запіска.

Я, старшыня каманды БЧ-3, мічман Дударчык Мікалай Янавіч, па сутнасці зададзеных мне пытанняў магу растлумачыць, што 18 жніўня 1996 года ў 19.30 я пачуў грукат за дзвярыма маёй кватэры. Калі адчыніў дзверы, то знайшоў на ніжняй пляцоўцы лесвіцы (паміж 2-м і 3-м паверхамі) старшага кока-інструктара мічмана Салаўя Міхаіла Рыгоровіча, які быў у мыльнай пене, нагавіцах і ў непрыгомнасці. На лесвіцы былі раскіданы асабістыя рэчы мічмана Салаўя – фуражка, два цельнікі, двое трусаў, кіцель, пара чаравік, шкарпэткі, ручнік і кейс.

Я з дапамогай маёй жонкі, Дударчык Лідзіі Мікалаеўны, зацягнуў мічмана Салаўя і яго рэчы да сябе ў кватэру, пасля чаго выклікаў “хуткую дапамогу” і адправіў пацярпелага ў шпіталь гарнізона.

За некалькі хвілін да вышэйзгаданага выпадку мічман Салавей мыўся ў ванным пакоі маёй кватэры. Прычыны, з-за якіх ён, нават не развітаўшыся пакінуў яе, мне невядомыя.

Я і мічман Салавей былі ў цвярозым стане і сяброўскіх адносін. Непасрэднага дачынення да траўмы, атрыманай мічманам Салаўём, я не маю.

19 жніўня 1996 г.

Мічман Дударчык.

Мікола цяжка ўздыхнуў, паставіў подпіс і аддаў “Тлумачальную запіску” васеннаму дазнаўцу.

У гарнізоне – базе падводных лодак – існаваў няпісаны закон: халастыя афіцэры і мічманы не маглі атрымаць кватэру. Тыя, хто звязваў сябе вязамі Гіменэя, памучыўшыся год-другі, усё ж засяляліся ў

“хрушчыбы”, а вось халасцякам патрабаваць у камандавання жыллё было раўназначна, як частаваць мацой палесцінца. Яны і не заікаліся. Нехта ўладкоўваўся ў афіцэрскім інтэрнаце, некага на час адпачынку пускалі да сябе сябры, а некаторыя, хоць гэта і забаранялася,начавалі на падводных лодках. Апошні спосаб выжывання меў адну важную перавагу: маршрут “прычал – ваенны гарадок – прычал” дасягаў дваццаці кіламетраў. Мінус такога кватаравання – бесперапыннае знаходжанне пад уздзеяннем радыяцыі. Яшчэ адна нязручнасць – бяздзеянне на стаяначнай лодцы лазні і адсюль немагчымасць трымаць у належнай чысціні свае грэшныя целы. Так што хоць раз на тыдзень, але лодачным пустэльнікам, каб не здзічэць, прыходзілася пакідаць свае келі. Звычайна мыліся ў сяброў-жанацікаў, якія панавалі ў атрыманых аднапакаёўках.

- Чуеш, Мікола, пусці сёння памыцца, - папрасіў Салавей свайго сябра.

- Ноў проблем. Прыходзь, прынось, - ахвотна згадзіўся Мікола. – Сёння якраз планую “Тыган” прапаліць, Ліда бялізнай хоча заняцца. Дарэчы, верашчака з блінамі будзе, адчуем пах Радзімы. Заадно і памыемся.

- Дзякуй, Міколка. Вы з Лідай мне як радня. Значыць, у дзевятнаццаць швартуюся?

На тым і разышліся, кожны па сваіх справах.

У дзевятнаццаць нуль-нуль, дэманструючы сапраўдную флоцкую пунктуальнасць, мічман Салавей націснуў кнопку званка.

Выклаўшы з дыпламата пляшку спірту-рэктыфікагу (на флоце яго коратка імянуюць “шылам”), бляшанку асягровага балыку ды пару

сушаных рыбін, Міхась пакінуў гаспадара на кухні яго аднапакаёўкі, а сам нырнуў у ванны пакой.

Пах вугальнага дыму, гарачыня ад раскаленага “Тытана” былі для яго рэчамі звычайнымі. Міхась хуценька распрануўся, залез у ванну і завесіўся поліэтыленавай шторай. Зашумела вада.

Ліда, гаспадыня (многім здавалася, што яна прамы нашчадак Неферціці), вярнулася дадому, аббегаўшы ўсе чатыры крамы ваеннага гарадка. Адчыніла сваім ключом і, пакінуўшы пакеты з пакупкамі ля вешалкі, увайшла ў ванны пакой, дзверы якога выходзілі ў пярднюю.

Гэтага магло не здарыцца ў двух выпадках: калі б Мікола папярэдзіў сваю палавіну, што збіраецца прыйсці мыцца Салавей, ці каб гаспадар выканаў шматразовую просьбу жонкі зрабіць знутры пакоя зашчапку. Зашчапка адсутнічала. Ліда ні пра якую дамову нічога не ведала.

Міхась скрозь шум вады чуў, як нехта ўвайшоў, падкідае вугаль, мые рукі, але быў на ўсе сто працэнтаў упэўнены, што гэта Мікола, таму голасу не падаў, а старанна шкроб скуру поліпрапіленавай мачалкай, зробленай са швартова.

Карыстаючыся зручным момантам, дэманструючы лёгкадумнасць і непасрэднасць Евіных дачок, Ліда зрабіла першае, што прыйшло ў галаву: прасунула руку за штору, пяшчотна пагладзіла тое, куды яна там трапіла, і гарэзліва праспявала: “Коло-коло-коло-ко-о-льчик...” Потым выцерла рукі, выйшла ў пярднюю, панесла пакеты на кухню і ... аслупянела, застаўшы там свайго каханага мінёра, занятага сервіроўкай стала. Праз дваццаць секунд ляснулі, бы выстралілі адны і другія дзверы, на лесвіцы нешта глуха шмякнулася...

Калі вечарам наступнага дня змарнелы ад перажыванняў Мікола вярнуўся са службы, Ліда з сарамлівай усмешкай збірала перадачу ў шпіталь.

www.kamunikat.org

Важкае пытаньне

Да Дзяругі прыехаў у адпачынак сын, афіцэр-падводнік. Пасья абдымкаў і пацалункаў хуценька, па-ваеннаму сабралі на стол і добра пасядзелі. Назаўтра абодва прачнуліся з хворым і галовамі:

- Сыноч, прынесці што на пахмелку ці сходзім у “Сьлёзкі”?

“Жаночымі сьлёзкамі” ў мястэчку называюць сталовую, дзе спрадвеку гандлююць расольнікам, катлетамі, півам і гарэлкай.

- Лепей сходзім разам. Не люблю чакаць.

- Чакаць ды даганяць – няма горш. А ці не занізка табе будзе ў сталоўцы выпіваць? – непакоіцца старэйшы Дзяруга, якому хочацца і пахмяліцца, і паказаць землякам сына, і захаваць ягоны “імідж”.

- Нармальна, тата. Я ж не па форме. А нават калі б і па форме, я што – не чалавек? Войска – гэта частка народу, - цытуе малодшы завучаную формулу, - і... - далей ідзе імправізацыя, - ... і “чмыхнуць” у яго асяроддзі – наш абавязак. Як сказануў?

- Балбатун. Ты “чмыхнеш” і паедзеш, а мне потым выслухоўвай, як цябе людзі абгаворваць будуць, - паблажліва бурчыць бацька, - ну добра, збірайся ўжо.

* * *

- Што, Дамінікавіч, сыноч у госяці прыехаў? – лісьліва сустракае Дзяругаў буфетчыца. Яна працуе тут гадоў дваццаць і ведае ўсіх мясцовых.

- Ага, сын. Во, які ён у мяне вырас. Афіцэр... - з гонарам вымаўляе бацька. – Зіначка, нам пляшку гарэлкі і піва... Табе, Леанід Пятровіч, колькі піва?

- Што гэта вы мяня, тата, так ганарова клікаць пачалі, - сьмяецца “Леанід Пятровіч”, - забыліся, як лейцамі лупцавалі? Мне дзьева.

- ...І тры піва, - хмурыцца Дамінікавіч. - І прыкусіць чаго-небудзь.

- Ёсьць катлецікі і каўбаска вараная...-
буфетчыца наразае хлеб і каўбасу, адначасова
задавальняючы жаночую цікаўнасьць, - Лёначка, вы
надоўга да нас? Ці не з сям'ёй? А дзе сям'ю пакінулі?
Вы ўсё там, дзе і раней служыце – у Мурманску?

Толькі селі за столік, падыйшоў нейкі дзядзька з
хударлявым тварам, па-вясковаму апрануты. У руках
шклянкі і сподак з “катлецікам”.

- Дзень добры, Дамінікавіч. Ці можна да вас
присуседзіцца? – на Лёніку аніякай увагі.

- Сядай. Добры дзень! Во, сын у адпачынак
прыехаў.

- Лёнік! Ты глянь, ніколі б не пазнаў! Як людзі
мяняюцца! Памятаю хлапчуком – даўгалыгі такі быў,
бы журавель. А ты мяне памятаеш?

- Твар знаёмы, але не прыпамінаю, мабыць
даўно не бачыліся, - крыху ніякавае Лёнік.

- У-га! Гадоў можа дванаццаць, а мо й
пятнаццаць. Ты з бацькамі на вясельі ў Федзі Вялічкі
быў. Зусім хлапчуком. Я ж сын стрыечнай сястры
тваёй бабкі Насты. Так што мы крыху сваякі. Так,
Дамінікавіч?

- Ага, нешта крыху ёсьць...- падцьвярджае той.

- Ну, дык што, Лёнік? За прыезд! І дай Бог, не
апошнюю, - падымае шклянку сваяк. – Дамінікавіч,
будзьма!

Глынуўшы гарэлкі закусілі, потым запалілі
цыгарэты. Сваяк пачаў цікавіцца:

- Ты, Лёнік, дзе працуеш?

- У Мурманскай вобласці...

- Ён у мяне афіцэр. Падводнік, - удакладняе
старэйшы Дзяруга.

- Дык ты падводнік? – падымае бровы сваяк.

- Падводнік, ага...

- Слухай, даўно цікаўлюся, не было ў каго спытацца... Як вы там пад вадой па паўгода?

- Нармальна... Не заўсёды па паўгода... Як калі. Я, да прыкладу, сама больш тры месяцы быў.

- Тры месяцы! І ні разу наверх не падымаліся?

- Ні разу. Скрыгнасьць...

- Як там? Страшна? Столькі вады зверху...

- Не, чаго страшна? Вось як тут у памяшканьні сядзім. Толькі бяз вокнаў.

- Як бяз вокнаў? Вы што там, нічога не бачыце, куды плывае?

- Ну, вы тут наглядзеліся кіно пра “Наўцілуса”, а на самой справе на падлодках няма ілюмінатараў. – Лёнік паблагліва, як дзіцёнку, усміхаецца, – мы па карце ідзем. Там, на карце, усе мелі, глыбіні абазначаны.

- Ну, а калі айсьберг, яго ж нельга на карце абазначыць, ён жа плавае!

- Лёня ў мяне гідраакустык, – уторквае свае тры грошыкі Дамінікавіч, – ён гэты айсьберг пачуе і аб’едзе.

- Трэба казаць не “аб’едзе”, а “абыдзе”, тата – папраўляе Лёнік.

- Ат! Мяне ўжо запозна перавучаць, – махае рукой бацька.

- Як гэта ён пачуе айсьберг? – не верыць сваяк. – Ён што, з маторам? Ён жа цішком плыве, не шуміць...

- Шуміць. – Лёніку падабаецца адчуваць сябе далучаным да нечага такога, што большасці невядома і таёмна, – з айсьберга цякуць ручаі – чуваць. Адкальваюцца кавалкі – таксама чуваць як у вадзе плюхаюцца.

- А як там у вас наконт жаночага полу?

- Ніяк.

- Як гэта – ніяк? А там..., ну – паварыхі, прачкі?

- Усе мужыкі. Старшы кок – мічман. Кокі, двое – матросы. Бялізну выдаюць разавую, праз кожныя дзесяць дзён мяняем. Кашулі самі мыем.

- Дык што, жанчын зусім няма?

- Я ж кажу – няма...

- Лодка – атамная? – сваяк кідае позірк на Лёнікаву лысіну.

- Атамная, а як жа...

- Я і гляджу, ты ж малады зусім, трыццаць гадоў ёсьць?

- Дваццаць пяць.

- Во, дваццаць пяць, а лысіна большая, чым у бацькі. Радыяцыя!...

- Не думаю. Аблысеў яшчэ ў ваеннай вучэльні, да таго, як гэтую лодку першы раз убачыў. Відаць – парода...

- Не! Глянё – бацьку за пяцьдзсят, а ён толькі крыху лысаваты, а ў цябе ажно да патыліцы.

- Што табе да яго лысіны, - крыўдзіцца за сына Дамінікавіч, - гэта ад фуражкі. Галава парыцца.

- Каб так было, то ўсе ваенныя і мянты былі б лысыя. Не, гэта – радыяцыя!

- Дык я ж кажу, што аблысеў яшчэ як вучыўся, пачынае губляць цярпеньне Лёнік, а пра сябе думае: "Ну, зараз прэйдзе да маіх мужчынскіх здольнасьцяў".

- Слухай, а...

- А з гэтым усё ў парадку.

- Ха-ха! У парадку! Гэта добра, што ў парадку. Давайце вып'ем, каб елася, пілося, хацелася й маглося.

Дапілі гарэлку, "прыкусілі", узяліся за піва.

- Слухай, Лёнік, усё ж як вы там па паўгода трымаеце без жанчын? Вы ж маладыя, старых не пашлюць...

- Што "як"? Ну без жанчын і без жанчын...

- А я вось чуў, што вам зь Японіі гумовых закупляюць. Праўда?

- Ну, праўда, праўда...- Лёнік крыху захмялеў, сваяк ужо не здаецца нудным, захацелася “прыкалоцца”.

- Не, сур’ёзна. Мне ж цікава. Быць не можа, каб дзяржава не забяспечыла. Гэта ж ваша здароўе... Нельга паўгода цярпець!

- Ну, я ж кажу – праўда.

- А ты спрабаваў? Ну, ляльку гэтую?

- Супыніся, што гэта за гутарка? – перарывае сваяка Дамінікавіч, для якога Лёнік усё яшчэ дзіця. – Давайце пра што-небудзь іншае.

- Не, ты мне скажы, - не сунімаецца сваяк. – Спрабаваў?

- Я не спрабаваў. Мой сябра, Віця, той спрабаваў, - падводзіць Лёнік сваяка да “прыкольнага” пытаньня.

- Ну і як? Распавядаў?

- Распавядаў. Казаў, усё як з жывой, нават трыпер падхапіў...

І ўсе трое, ды яшчэ буфетчыца, якая ўвесь час уважліва сачыла за гутаркай, рагочуць. Усім весела. Цяжар у Лёнікавай галаве даўно зьнік, дзень бачыцца сьветлым і радасным, хочацца вастрасловіць, і сам сабе Лёнік здаецца вельмі незвычайным і значным. Дамінікавіч спрабуе разьвітацца са сваяком, але той хуценька падхопліваецца і прыносіць яшчэ пляшку. Плюхае па шклянках, жадае ўсім добрага здароўя. Потым падпірае галаву рукой: “Не, Лёнік, ты мне ўсё ж растлумач – як вы там трываеце бяз баб?”

1992 г.

3 адміральскай рукі

На Паўночным флоце змяніўся камандуючы. Праз тры дні пасля прыняцця пасады ў адміральскую галаву прыйшла думка праверыць стан утрымання якога-небудзь з караблёў злучэння, якое базіравалася побач са штабам флота.

Трэба зазначыць, што звычайна аб “знянацкіх” візітах паведамлялася найменей за тыдзень, і тады прэч баявая падрыхтоўка – усе сілы на навадзненне “марафету”. Але ў гэты раз праверка сапраўды адбылася нечакана.

...Да гонару камандуючага, напружваць экіпаж ён не стаў. Загадаў перапалоханаму камандзіру працягваць работы і заняткі па плану, а яму выдзеліць для суправаджэння аднаго афіцэра.

Пралазіўшы гадзіны са дзве, уторкнуўшы нос у самыя далёкія “шхеры” карабля, не паленаваўшыся нават некалькі разоў адчыніць прыборы і праверыць адпаведнасць засцерагальнікаў, камандуючы закончыў агляд у добрым гуморы. Размаўляючы ці то сам з сабою, ці то з суправаджаючым яго капітан-лейтэнантам, што соваўся за адміралам на ватных нагах, камандуючы задаволена адзначыў, што вось праверыў стан карабля без папярэджання, значыць, спецыяльна не рыхтаваліся, але ж карабель у цудоўным стане, і ў яго, у камандуючага, амаль няма заўваг. І яшчэ дадаў, што за такі дагледжаны карабель трэба іх заахвоціць, маючы на ўвазе, натуральна, экіпаж.

Напаследак зайшоў у матроскі ўмывальнік памыць рукі, зняў, каб не замачыць гадзіннік, задуменна паўтарыў: “Трэба вас заахвоціць...” Потым, падаючы гадзіннік капітан-лейтэнанту, папрасіў: “Трымай”.

Увогуле, правільней было б сказаць “патрымай”, але многія гады флотавай кар’еры выпрацавалі ў камандуючага загадны тон.

Капітан-лейтэнант, знясілены доўгачасовай і небяспечнай блізкасцю высокага начальства, з палёгкай выцягнуўся “смірна” і прагарланіў: “Служу Савецкаму Саюзу!”

Адміральская рука ірванулася да гадзінніка, але нападударозе спынілася і вяла махнула: “А-а...насі...”

Страшны звер

Нездарма ў народзе кажуць: “На лася ідзеш – салому рыхтуй, на дзіка – дошкі габлюй”. Дужа небяспечны звер – дзік. Уявіце сабе дваццаціпудовую гару мускулаў, рухавую як алень, з даўжэразнымі ікламі, вострымі шго брытвы, – гэта і будзе дзік-сякач. Такі – каня напалам, не міргне. А ўжо пра паляўнічага і гутаркі няма. Адно выратаванне – дрэва з нізкімі сукамі, лепш за ўсё груша альбо дуб. Праўда, быў выпадак, – адзін на карабельнай сасне выратаваўся. Ведаеце, такія гладкія і ў самым версе – купка галін? Сядзеў там, небарака, гадзін восем. Пажарныя прыехалі, знялі. І як толькі залез? Без манцёрскіх “кіпцюроў”, без драбіны... І, галоўнае, аказалася – то не дзік быў, а цялушка з хутара, але што зробіш, калі нервы напята і вырастае на асфальце. Добра, што хоць стрэльбу з пярэпалаху кінуў, а то нарабіў бы бяды...

Усе ведаюць, што страшней секача ў нашым лесе нічога няма. Калі першым стрэлам не паклаў, шукай паратунку. І ўсё ж няма паляўнічага, які б не марыў аб такім трафеі. Запалываў – і ўсё астатняе жыццё можна ганарыцца.

Пашчасціла майму сябру ў брыгаду на дзіка трапіць. Усё як мае быць, па закону – ліцэнзія, інструктаж. На поясе патроны сур’ёзныя, з кулямі ды карцеччу. На досвітку ціхенька “нумары” занялі дзе егер паставіў, стаяць. Замаскіраваліся як спецназ, з двух крокаў не заўважыш. Ужо і загоншчыкі пайшлі – свішчуць, галёкаюць, сабакамі брэшуць, пеўнямі крычаць. А раніца, што за раніца! Сонейка падымаецца вялізнае, чыстае, чырвонае, бы велікоднае яйка! Марозік невялічкі і на дрэвах шэрань – пушысты, бялюткі, як пух лебядзіны. Паветра такое, што здаецца піў бы. Жыць хочацца! І міжволі думка: “Можа апошні раз гэткую прыгажосць

бачу... Вылеціць зараз пачвара з-за елак, разваліць ікламі ад ключыцы да... Тут і гамон."

Раптам чуе: злева снег зарыпеў. Рукі адразу потныя, ледзьве стрэльба не выслізнула. Ад сэрца па целу млосная хваля, ногі як саламяныя, а вочы ліхаманкава дуб шукаюць. Ды толькі елачкі маладзенькія навокал, такую дзік з каранем выверне і не заўважыць. Казаў, хоць і атэіст, "Ойча наш" без намагання ўзгадаў.

Аж бачыць: з суседняга нумара "спецназавец" трушком чэша. Акурат перад сябрам спыніўся, пляцоўку вытаптвае. Ну, можа перад сустрэчай з дзіком знерваваўся, а можа з'еў што...

Акрыяў мой сябра, думае: "Ах ты, паскуднік, будзеш тут перада мной такую ідылію псаваць..." І калі той, цяжка ўздыхаючы, перад ім прызямліўся, торкнуў халоднымі стваламі, ды рохнуў з усяе сілы.

Што гэта быў за стартЁ! Чэмпіён па спрынту павайздросціў бы. Толькі шэрань закурыўся, захінаючы ельнік празрыстым туманам. "Мікола! Мікола! Гэта я! – закрычаў сябра, шкадуючы аб сваёй выхадцы, бо спалохаўся, каб з перапуду з Міколам чаго дрэннага не сталася. Ды дзе там! Толькі загоншчыкі перахапілі. Ляцеў шпарчэй за таго секача, нават непарадак у адзенні не перашкодзіў.

Тогaж бо. Кожны ведае – старшней дзіка ў нашым лесе нічога няма...

Першы канфлікт

Алесь Яцына, былы карабельны афіцэр, капітан трэцяга ранга, былы выкладчык у флоцкай “вучэбцы”, а зараз пенсіянер і начальнік аховы завода вярнуўся з працы ў дрэнным настроі. Ад пенсіі, атрыманай некалькі дзён таму, засталіся рожкі ды ножкі, а заробак чакаўся толькі праз тыдзень. У халадзільніку апрача лёду – паўтузіны яек.

Дома застаў цешчу, Марыю Рыгораўну. Неяк, выпадкова, Алесь пачуў яе маналог перад Рытай, жонкай, і дагэтуль насіў у душы здзіўленне перад крывадушнасцю гэтай вялізнай і ўладарнай кабеты. Спяваючы ў вочы Алесю дыфірамбы, Рыгораўна ненавідзела яго за няўчэпістасць, лічыла жыццё Рыты сапсаваным.

Есці не стаў. Выпіў кубак гарбаты, пакінуў жонку корпацца на кухні. Зайшоў у пакой паглядзець тэлевізар. Цешча з нагамі сядзела на канапе. Чытала газеты.

- Ну, нарэшце змянілі гэты фашыстоўскі сцяг на нармальны, савецкі... - Гэта пра вынікі рэферэндума.

Звычайна Алесь моўчкі пераносіў безапеляцыйныя тырады цешчы, але зараз адчуў унутры хвалю, аж горача стала. І ўсё ж прымусіў сябе, задушыў гэтую хвалю.

- Чым жа гэты зялёны лепей за старажытны? Той хоць здалёк разгледзець можна было. І прыгожы.

- Ой, Алесік, а я і не ведала, што ты такі эстэт. Гэта нешта новае... - Цешча, калі хацела, магла быць іранічнай. - Ты выпадкова ў БНФ не запісаўся?

- Не запісаўся, але хутка, відаць, запішуся, - ціск унутры павышаўся, рызыкуючы вырвацца з-пад кантролю, - сорамна, увесь свет смяецца. Вы, Марыя Рыгораўна, старэйшае пакаленне, цягнеце нас за сабой... (хацеў сказаць “у магілу”, але стрымаўся) назад, у камунізм. Я б увогуле, каб мая воля, пазбавіў

бы голасу тых, каму за шэсцьдзесят. Вам трэба пра душу думаць, пра вечнасць, а не рашаць як нам жыць. Бач, яны сцяг памянiali! – Алесь паступова заводзіўся. – Добра. Добра! Цяпер за нашы пенсіі кукарды вайскоўцам памянiаюць!

- Ты б лепей думаў, як жонку з дзецьмі трымаць у прыстойным стане! – У голасе цешчы зазвінеў метал. – Сцяг! Бела-чырвона-белы! Самасцiйнасць! Здохнеце са сваёй самасцiйнасцю! Вы перад рускімі на каленях павiнны стаяць! Бо мы! Я!! У партызанах пад чырвона-зялёным ад немцаў вас баранiлі! А ты, ты! Што зрабiў! Чаго ў жыццi дабiўся?! Я, дурная, думала – марак, жонка будзе як сыр у масле. А ты-ы, каптрышка сраны! Зразумеў, хто ты? – Тут Алесь кiўнуў, - зразумеў, маўляў. Ад цешчынай iстэрыкi гарачыня знутры спала, хваля адхлынула, пакiнуўшы халодную ярасць. Жорстка, нядобра ўтаропiўся на цешчу, перыферыiным зрокам убачыў спалоханыя вочы Рыты:

- Марыя Рыгораўна, ваша горача любiмая чырвона-зялёная гама з'явiлася на Беларусi праз восем гадоў пасля заканчэння вайны i iсцi ў атаку пад ёй вы не магi. Зрэшты, як вы хадзiлі ў атаку па навакольных вёсках з карчом на возе, мне людзi расказвалi.

Сапраўды, аднойчы, калi Алесь вазiў роту мартосаў вучэбнага атрада ў калгас выбiраць буракi, нейкi стары вясковец, не падазраючы, што перад iм зяць галоўнай гераiнi, распавёў гiсторыю, як Марыя Рыгораўна, тады проста Марыля, яшчэ з двума партызанамi, ускiнуўшы на воз выварацень ад хвойкi, накрыўшы яго посцiлкай заехалi ў вёску i пад пагрозай гэтага “кулямёта” вымагалi ў сялян харчы. Iншай зброi яны не мелi, а нехта такi пацiкавiўся сiтэмай кулямёта, i ўся справа скончылася тым, што нарыхтоўшчыкам натаўклi па пысах i з ганьбай выгналі з вёскi.

- З якім карчом? Хто табе раскажаў? – голас Рыгораўны з металёвага стаў віскліва-дзярпучым, - гэта мана! Мана! О-о... Рыгачка, налі валяр'янкi, - старая партызанка карцінна разляглася на канапе, прыціснуўшы левую руку да магутнага бюста, а правую да ілба.

- Каб гэта была мана, вы б пацікавіліся, што канкрэтна я ведаю, а не хапаліся за сэрца.

- Рыга, не трэба валяр'янкi. Ты што, шчанё, ставіш пад сумненне мой удзел у партызанскім руху? Ды мы жьщцё аддавалі, каб у вас была будучыня, нічога не шкадавалі дзеля перамогі. А ты! Збіраеш брудныя плёткі недабітых паліцаяў. У мяне дзяржаўныя ўзнагароды! Рыга, ты бачыш, як ён мяне зневажае? О, Божачка! І гэта бацька маіх унукаў! Выгадавала дачку для змяі. Я табе гонар зрабіла, што яе за цябе аддала, за лейтэнанта малакасоснага! А якія людзі да яе заляцаліся! Інструктар гаркама. Самастойны, з капіталам, з перспектывай! Якая я была дурная – дазволіла звязацца з табой!

- Мамачка! Ну што вы кажаце? Які інструктар? Вы хочаце нас пасварыць?

- Што? І ты супраць мяне? Гэта за тое, што я цябе выпесціла, выгадавала, адукацыю дала? Дзякуй, дзякуй, дачушка...

- Ну мама... Я ж...

- Усё! Нагі маёй у вас больш не будзе, - Марыя Рыгораўна борздзенька ўскочыла, аж падлога застagnaла, - паглядзім, хто з вашымі дзецямі сядзець будзе. Сходзіце вы і ў кіно, і ў тэатр, і ў госці. Трасцу вам! Хай Пазьняк з імі сядзіць. – Сварка даўно збочыла, але галоўнай лініі цешча не згубіла. Грымнуўшы дзвярыма, працокала каванымі абцасамі па лесвіцы.

Алесь пайшоў на кухню, запаліў цыгарэту. Пальцы не прыемна дрыжэлі.

1995 г.